

MURAKKAB BO'LMAGAN NATYURMORT KOMPOZITSIYASI
MOYBO'YOQDA ISHLASH

Ahmadjonova Nigora Adhamjon qizi

Andijon davlat pedagogika instituti TSMG yo'nalishi 201-guruh talabasi

Anotatsiya : Moybo'yoqda tasvirlarni ishlash rassom uchun ham, endi o'rganayotgan talaba uchun ham juda qiziqarli mashg'ulotdir. Ammo bu mashg'ulotning jiddiy qiyinchiliklari ham mavjud bo'lib, u moybo'yoq rangtasvir texnologiyasi bilan ham bog'liq. Chunki moybo'yoq bilan ishlash ma'lum tayyorgarlikni talab etadi. Ularga bo'yoqlarni tanlash, ish uchun sath (mato)ni tortib tayyorlash, uni qoplama (grunt) bilan yopish, mo'yqalamlarni tanlash, eritgichlarni tanlab olish kabi zarur tadbirlarni kiritish mumkin. Moybo'yoq tasvirlar ishlashni o'rganish natyurmortlarni chizib mashq qilish orqali o'zlashtirilsa maqsadga muvofiq bo'ladi. Aynan bu maqola orqali oliy, o'rta maxsus, professional talim o'quvchilari va talabalari foydalanishi va moybo'yoqda ishlash sir-asrorlarini o'rganishi mumkin.

Kalit so'zlar : *Lessirovka* — rangtasvir ishlashning texnik usullaridan biri, quyuq qilib berilgan qatlam ustidan suyuq, tiniq va yarimtiniq bo'yoq qatlamini surib bajariladi. *Palitra* — to'g'ri to'rtburchak yoki oval ko'rinishidagi yupqa taxta, rassom unda bo'yoqlarni ishlashga tayyorlab aralashtiradi. *Qoplama* — bo'yoqda rasm ishlash maqsadida romga tortilgan bo'z yoki kartonga surtiladigan yelimli (murakkab) qorishma. *Mastixin* — rassom bo'yoqlarni palitradan tozalab olishi yoki ularni qorishtirishi uchun foydalaniladigan maxsus kurakcha.

Abstract: Watercolor painting is a very interesting activity for both the artist and the student. But there are serious difficulties with this exercise, which are also related to the watercolor painting technology. Because working with watercolors requires certain preparation. They can include the necessary activities such as choosing paints, preparing the surface (cloth) for work, covering it with a coating (primer), choosing brushes, and choosing solvents. It is appropriate to learn how to work with watercolor images by drawing and practicing still lifes. It is through this article that students and students of higher, secondary special, professional education can use and learn the secrets of working with watercolor. can learn.

Keywords: Licensing is one of the technical methods of painting, it is performed by applying a layer of liquid, clear and semi-transparent paint over a darkened layer. A palette is a rectangular or oval thin board on which the artist mixes the paints in preparation for work. Covering is an adhesive (ink) mixture that is

applied to a gray or cardboard drawn on a frame for the purpose of creating a picture in paint. A mastic is a special shovel used by an artist to remove paints from a palette or to mix them.

Natyurmortni qog'oz satxida to'g'ri joylashtirish, buyumlarning puxta qalamtasvirini ishlash, nisbatlarni aniqlab, xarakterini topish va ranglash. Naturaga rang va tus munosabatlari va yoritilish xususiyatlarini xisobga olib rangtasvirni bajarish. Metodik ketma-ketlikka amal qilish.

Moybo'yoqli natyurmort rangtasvirini ishlash jarayonining ayrim tomonlari akvarel texnikasiga o'xshash. Chunki bunda ham avval qalamtasvir chizib olinadi. Agar suvbo'yoqda ishlash uchun tasvir mukammalroq, mayda detallari chizmatasvir umumlashtirilib eng asosiy narsalar aks ettiriladi. Buning sababi moy bo'yoqda ishlash jarayonida batafsillik mo'yqalamda ham bajarilishi mumkinligidandir. Moybo'yoqda biror rangni ochlashtirish uchun unga oq rang kerakli darajada qo'shiladi. Shunisi ham borki oq rang qo'shilgach bo'yoqning yorqinligi ma'lum darajada kamayadi. Buni o'quv mashqlarini bajarish jarayonida albatta hisobga olish lozim. Akvarel texnikasi kabi jihatlardan biri ish jarayonini asosiy uzoq muddatli vazifani boshlashdan avval ranglavha, chizmalavhalar ishlab olinishidir. Shunda bo'lajak rangtasvirning asosiy xususiyatlarini tajriba qilib ko'rib o'rganish, asosiy ishda uni qo'llash mumkin bo'ladi.

Moybo'yoq tasvirini ishlash uchun maxsus ashyolardan foydalaniladi. Ular romga tortib tayyorlab, qoplama surtib olingan (gruntlangan) mato, moybo'yoqlarning kerakli xillari, bo'yoqtaxta "(politra), mo'yqalamlarning turlicha kattalikdagi xillari, «mastixin» va eritgichlardan iboratdir. Romga tortilgan mato qanday tayyorlanganligi tasvir sifatini belgilaydigan omillardan biridir desak xato bo'lmaydi. Uning qoplama (grunti) ikki xil tarzda tayyorlanishi mumkin. Biri moyli qoplama bo'lib u quyidagichadir: 5 foizli yelim (jelatin, baliq yoki duradgorlik yelymi) aralashmasi shunga teng hajmdagi bo'rga qo'shiladi. U bilan mato sathi qoplanadi. Bir marta surtilgandan so'ng qoplama bo'yoq qatlami tayyorlab olinadi. U quyidagi tarkibda, ya'ni - maxsus oqartirilgan (oftobda toblangan) quruq oq bo'yoq kukunidan qo'shib tayyorlangan aralashma bo'ladi. Kukunning nisbati shunday bo'lish kerakki u tayyor, maxsus idishga solib chiqariladigan moybo'yoqlardan suyuq bo'lmasin. Shunda uni bemalol mato sathiga «mastixin» bilan tekis qilib surtib chiqish mumkin bo'ladi. 1-2 hafta quritilgach g'adir-budir yerlari qumqog'oz bilan yaxshilab tekislanadi va aralashtirilgan moyli qoplama yassi, katta mo'yqalam («fleys») bilan tekis qilib bo'yab chiqiladi. Bunday

usulda tayyorlanadigan mato 2-3 oy mobaynida quritiladi. U saqlanadigan joy iliq va quruq bo'lishi shart.

"Elimli "qoplama" deb yuritiladigan qoplamaning ikkinchi xili quyidagicha tayyorlanadi. 1 l. Suvda 50-60 gr. jelatin eritiladi va unga 15 gr. glitserin qo'shiladi. U matoga 1-2 marta surtiladi. Birinchi marta surtilgani qurigach qumqogaz bilan mato usti tekislanib olinadi, so'ng ikkinchisi surtiladi. Shundan so'ng yelim aralashmasi bo'r va oq bo'yoq kukuni bilan teng nisbatlarda 40 S darajali issiqda eritiladi. Agar uning tarkibi quyuq bo'lib qolgudek bo'lsa, o'sha yelim aralashmasidan qo'shiladi. Bunday qoplama 2-3 marta qavatma-qavat qilib surtiladi. Ular oralig'idada qurishi uchun ma'lum vaqt bo'lishi shart.

Qoplamalar yana ma'lum rang tusida ham tayyorlanishi mumkin. Ular ko'proq ijodiy ishlarni bajarishda va kompozitsiya yaratish jarayonlarida qo'l keladi. Moybo'yoqda o'quv-mashqlarni bajarishda rang xillaridan ham unimli foydalanish talab etiladi. Vazifalarni ishlaganda juda ko'p rang xillaridan bilib-bilmay ishlatish yaxshi samara bermaydi.

Tabiatda yettita asosiy rang (bo'yoq) borligi ma'lum. Ular qizil, noranji, sariq, yashil, havo rang, ko'k, binafsha ranglardir. Bo'yoq aralastiriladigan taxtada (politrada) bo'lishi juda zarur, rang xillari esa qizil, sariq, ko'k bo'yoqdir. Chunki ularni boshqa qolgan asosiy rang-tuslar vositasida hosil qilib bo'lmaydi. Bularning aralashmasidan juda ko'p, deyarli barcha ranglarni chiqarish, hosil qilish mumkin. Ulardan hatto qora rang tusini ham topish mumkinligi sir emas. Faqat qaysi rangni bir-biriga qancha miqdorda aralastirishni bilish kifoya. Buning uchun esa albatta tajriba va uquv bo'lishi kerak.

Shuni ham ta'kidlab o'tish kerakki tabiatda absolyut oq va absolyut qora ranglar mavjud emas. Ularning barchasi qandaydir bir rang tovlanishida bo'ladi. Masalan, qoraning jigarrangga, ko'kka, yashilga moyil ekanligini ko'rishimiz mumkin. Oq rangning turli nozik tuslarga moyilligi ham tabiiy. Bunday rang va tuslarning hamda ularning to'q-ochliklarini topib tasvirlash uchun moybo'yoqda ishlash texnikasi juda qulaydir. Shu imkoniyatlarning kengligi bilan u boshqa bo'yoq turlaridan ajralib turadi.

Moybo‘yoq texnikasida rangtasvirlar bajarganda mo‘yqalamlarning qanday turlari va o‘lchamlardagilarini ishlatish ham muhimdir. Ularni tanlay bilish ko‘p foyda keltiradi. Ma‘lumki natyurmortlarni, katta ishlarni bajarishda yapaloq va dag‘al mo‘yqalamlarni qo‘llash ish sifatini, ta‘sirchanligini ta‘minlaydi.

Moybo‘yoqlarga suyultiruvchi, erituvchi vositalar qo‘shib ishlatiladi. Ular moyli va moyi kamaytirilgan bo‘lishi mumkin. Moyli bo‘yoqni sekin qurishi uchun yaxshi vosita bo‘lib, u bilan foydalanilgan paytda rangtasvir sekin quriydi. Shu sababli uzoq muddatda bajariladigan tasvirlarni ishlashda qulaylik yaratadi. Bunday eritgichlarga ba‘zan lak ham aralashtirib ishlatilishi mumkin, shunday qilinganda ishning bo‘yoq qatlami tezroq quriydi va bo‘yoqning moyi matoga shimilib ketishining oldi olinadi.

Shuni ham ta‘kidlab o‘tish kerakki, moybo‘yoq texnikasida rang qoriladigan maxsus taxtacha (politra)ning yuzasida bo‘yoqlarni qanday joylashtirish masalasi ham muhim. Unda bo‘yoqlar issiq-sovuq ranglarga ajratib, shu bilan birga to‘q-ochligiga qarab ajratib joylashtirilishi mumkin. Oq bo‘yoq odatda o‘rtada yoki ranglar qatorining boshlanishida bo‘ladi. Agar har safar bir xil joylashtirilsa, rassom shunga o‘rganadi va kerakli bo‘yoqni darrov topib ishlatish imkoniyatiga ega bo‘ladi. Moybo‘yoqda tasvirlar ishlashning juda ko‘p o‘rganilishi kerak bo‘lgan tomonlari bor. Ularning barchasi ko‘p mashq qilish orqali o‘rganib olish imkonini beradi. Tajriba nazariy va amaliy tomondan muntazam mashq qilish natijasida oshadi. Bunda maxsus adabiyotlarni mutolaa qilish xam yaxshi yordam beruvchi vositadir. Endigi masala esa natyurmort ishlash jarayoni bir necha bosqichga ya‘ni, birinchi bosqich, ikkinchi bosqich va oxirgi, yakuniy bosqichlar yordamida amalga oshiramiz. Bu bosqichda qo‘yilgan natyurmortni qog‘oz yuzasiga to‘g‘ri joylashtirishdan iborat bo‘ladi. Undan keyin qo‘yilmadagi (postonovka) buyumlarning hajmi jihatidan bir – biriga bo‘lgan katta-kichiklikdagi munosabatlarini aniqlab olamiz. So‘ngra e‘tiborimizni birinchi va ikkinchi planlarda joylashgan buyumlar, havo perespektivasi hamda matolar taxlamlariga qaratishimiz lozim bo‘ladi. Undan keyin qog‘oz yuziga chizilgan natyurmortni fonidagi och va to‘q tUSDagi ranglar bilan buyum rangini och- to‘qligiga qarab tuslab olamiz. Endi natyurmort ishlash jarayonida birinchi bosqichni tugatib ikkinchi bosqichga o‘tamiz. Ikkinchi bosqichdagi ranglarni birinchi bosqichdagiga nisbatan to‘q, tiniq va yorqin ranglar orqali to‘ldirib natyurmortdagi buyumlarga atrof dan va buyumlarning bir – biridan tushayotgan refleks va boshqa ranglarni hisobga olgan holda issiq – sovuq ranglar orqali umumiy ranglariga e‘tibor qilgan holda ishimizni davom ettiramiz.

Asosiy ranglardan biri natyurmortdagi buyumlarning birinchi va ikkinchi planlardagi hamda havo va rang perespektivasiga e‘tibor qilishimiz zarur. Bu orqali

biz birinchi plandagi buyumlarning rangini ikkinchi va uchinchi plandagi buyumlarga nisbatan to‘q, tiniq va yorqin qilib olishimiz lozim. Negaki, natyurmortdagi buyumlarni ranglar orqali bir – biridan farqlashimiz va perespektiva qonun- qoidalariga e’tibor qilishimiz lozim.

Endi esa birinchi va ikkinchi bosqichlarni tugatgan holda oxirgi, ya’ni uchinchi bosqichni boshlaymiz. Biz siz bilan birinchi va ikkinchi bosqichdagi asosiy vazifalarni bajarib bo‘ldik. Qolgan oxirgi vazifa uchinchi bosqichdan iborat bo‘ladi. Bu bosqich orqali biz natyurmortni yakuniga yetkazishimiz lozim bo‘ladi. Uchinchi bosqichda natyurmortda joylashgan buyumlarni ranglar orqali qismlarga ajratib (detallashtirib) chiqamiz. Ba’zi ish jarayonida kir bo‘lib ketgan ranglarni gubka yoki mo‘yqalam yordamida tozalab, qurigandan keyin tiniq ranglar bilan sayqallab (lessirovka) chiqamiz. Bu bilan natyurmortdagi ranglarning umumiy uyg‘unligiga (kolorit) erishamiz. Oxirgi ishimizda asosiy e’tibormizni ikkinchi va uchinchi plandagi buyumlarga qaratgan holda bu plandagi buyumlarni sayqallash orqali birinchi plandagi buyumlarni yanada bo‘rttirib oldinga olib chiqamiz. Shu bilan natyurmortni oxiriga yetkazib, tugatib qo‘yamiz.

Xulosa :ushbu maqola orqali shu sohada tahsil oluvchilar uchun ham , havaskor yosh rassomlar uchun ham kerakli bo‘lgan ma’lumotlarni olish mumkin.Moybo‘yoqda ishlash usulari texnikasi va qulay usullari haqida ma’lumotlar keltirib o‘tilgan.Moybo‘yoqda natryumort ishlashning eng maqbul usullari keltirilgan.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

- 1.Abduraxmonov G.M. Kompozitsiya. - Toshkent, 2003.
- 2.Abdirasilov S., Tolipov N., Oripova N. Rangtasvir. T.: O‘zbekiston, 2006.
- 3.Abdirasilov S.F. Tasviriy san’at atamapari. 'G., 2003.
- 4.BedaG.V. Jivopisъ. M., Iskusstvo, 1971.
- 5.Boymetov B., Abdirasilov S. CHishatasvirLG‘.G‘ulom nashriyot - matbaa ijodiy uyi, 2004.
- 6.Kuzin V.S. Nabroski i zarisovki. - M.: 1970.
- 7.Maslov N.Ya. Plener. M.: Prosvesheniye, 1984.
8. Abdirasilov S, Tolipov N. Dastgohli rangtasvirda toshkent - 2008